

TIBBIYOTDA KASALLIKLARNI OLDINI OLIISHNING EPIDEMIOLOGIK ASPEKTLARI VA PROFILAKTIKA SOHASINING AHAMIYATI

Durdona Otamuratova Umar qizi
Alfraganus universiteti Tibbiyot fakulteti
Davolash ishi yo‘nalishi 3-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu tezisda tibbiyotda kasalliklarning oldini olishda epidemiologik yondashuvlarning o‘rni va profilaktika choralarining ahamiyati yoritib beriladi. Epidemiologik tahlillar kasalliklarning tarqalish omillarini aniqlash, xavf guruhlari belgilash va samarali profilaktik choralarni ishlab chiqishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Profilaktikaning birlamchi, ikkilamchi va uchlamchi darajalari amaliy tibbiyotda keng qo‘llanilib, aholining sog‘lom turmush tarzini shakllantirish, yuqumli va yuqumsiz kasalliklarni kamaytirish hamda sog‘liqni saqlash tizimining barqarorligini ta‘minlashga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: epidemiologiya, profilaktika, kasalliklarning oldini olish, sog‘lom turmush tarzi, xavf omillari, sog‘liqni saqlash tizimi.

KIRISH

Tibbiyotning eng muhim yo‘nalishlaridan biri bu kasalliklarni davolash emas, balki ularning oldini olishdir. Bugungi kunda global sog‘liqni saqlash tizimi oldida yuqumli kasalliklar bilan bir qatorda yurak-qon tomir, onkologik, endokrin va boshqa surunkali kasalliklarning keng tarqalishi jiddiy muammo bo‘lib turibdi.

Shu nuqtai nazardan, epidemiologik tahlillar asosida kasalliklarning tarqalish sabablari va xavf omillarini aniqlash, ularga qarshi profilaktik choralarni amalga oshirish tibbiyot amaliyotida ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Epidemiologik yondashuv kasalliklarning faqat alohida shaxslar orasida emas, balki butun aholi guruhlari tarqalish qonuniyatlarini o‘rganishga imkon beradi. Bu esa sog‘liqni saqlash tizimida samarali profilaktika dasturlarini ishlab chiqish,

resurslardan oqilona foydalanish va kasalliklarning erta bosqichda oldini olishga sharoit yaratadi.

Profilaktika nafaqat kasalliklarning paydo bo'lishini kamaytiradi, balki aholining hayot sifatini oshirish, mehnat qobiliyatini saqlash va sog'liqni saqlash tizimining iqtisodiy samaradorligini ta'minlashda ham muhim o'rin tutadi. Shu bois kasalliklarni oldini olishning epidemiologik jihatlarini chuqur o'rganish va amaliyotda tatbiq etish zamonaviy tibbiyotning asosiy vazifalaridan biridir.

Kasalliklarning oldini olish tibbiyot amaliyotida uch darajada tashkil etiladi va har bir bosqich epidemiologik kuzatuv hamda amaliy choralar asosida olib boriladi.

Birlamchi profilaktika. Bu bosqichda kasallikning kelib chiqishiga sabab bo'luvchi omillar bartaraf etiladi. Masalan, yuqumli kasalliklar oldini olish uchun emlash tadbirlari o'tkaziladi, yuqum manbalari aniqlanadi va izolyatsiya qilinadi. Surunkali kasalliklar oldini olishda sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, to'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollikni oshirish va zararli odatlarni kamaytirish amaliy chora sifatida tatbiq etiladi.

Ikkilamchi profilaktika. Bu jarayon kasallikni erta bosqichda aniqlash va o'z vaqtida davolashga qaratiladi. Amaliyotda skrining dasturlari, ya'ni ma'lum yosh guruhlarini muntazam tibbiy ko'rikdan o'tkazish keng qo'llanadi. Masalan, yurak-qon tomir kasalliklari uchun qon bosimini muntazam o'lchash, diabet uchun glyukoza darajasini nazorat qilish yoki saraton kasalliklari uchun maxsus skrining tekshiruvlari o'tkaziladi. Bu choralar kasallikni og'ir bosqichga o'tmasidan to'xtatishga yordam beradi.

Uchlamchi profilaktika. Bu bosqich kasallikdan aziyat chekayotgan bemorlarni qo'llab-quvvatlash va nogironlikning oldini olishga qaratiladi. Masalan, insult yoki infarktdan keyin rehabilitatsiya markazlarida bemorlarning jismoniy mashqlar, fizioterapiya va psixologik yordam orqali hayot sifatini tiklash ishlari olib boriladi. Shuningdek, qayta xurujlarning oldini olish uchun dori vositalarini muntazam qabul qilish va shifokor nazoratida bo'lish amaliy choralar sifatida bajariladi.

Epidemiologik kuzatuvning amaliy ahamiyati. Barcha bosqichlarda epidemiologik tahlillar asosiy rol o'ynaydi: kasallik tarqalish xaritasini tuzish, xavf guruhlarini aniqlash va kasalliklarning mavsumiy dinamikasini kuzatish orqali profilaktika

International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences

Hosted online from New York, USA

Website: econfseries.com

2nd October, 2025

tadbirlari rejalashtiriladi. Shuningdek, statistika va monitoring orqali qabul qilingan choralarning samaradorligi baholanadi.

Bosqich	Amaliy faoliyat	Kreativ misollar
1. Kasallikni erta aniqlash	Ommaviy skrining va tekshiruvlar o'tkazish	Masalan, qishloq poliklinikasida 40 yoshdan oshgan aholiga bepul qon bosimi va qand miqdorini o'lchash; mobil laboratoriyalar orqali maktablarda sil kasalligiga tekshiruv.
2. Epidemiologik nazorat	Kasallik tarqalishini kuzatish va monitoring qilish	Hududiy poliklinika epidemiologi mahalladagi bolalarda ichak infeksiyalari sonini har hafta elektron tizimga kiritadi; mobil ilova orqali "gripp simptomlari" bo'yicha o'quvchilardan so'rovnoma yig'ish.
3. Profilaktik emlashlar	Yuqumli kasalliklarning oldini olish uchun majburiy va ixtiyoriy vaksinalar	Masalan, qishloq maktabida 1-sinf o'quvchilariga qizamiq va qoqsholga qarshi emlash tadbiri o'tkazish; yosh oilalarga "Emlash kuni" aksiyasida bepul vaksina qilish.
4. Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish	Aholi o'rtasida gigiyena, ovqatlanish va jismoniy faollikni targ'ib qilish	Masalan, sport maktabida "Har kuni 10 ming qadam" aksiyasi; bozorlarda "Toza suv – sog'liq kafolati" shiori ostida suv ichish madaniyatini targ'ib qilish.
5. Gigiyenik sharoitlarni yaxshilash	Toza suv, sanitariya va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash	Masalan, maktab oshxonasida sanitariya nazorati o'tkazib, natijani ota-onalarga elektron xabar sifatida yuborish; qishloq suv ta'minotida filtratsiya tizimini joriy qilish.
6. Xavf guruhlarini aniqlash	Kasallikka tezroq chalinishi mumkin bo'lgan guruhlarini alohida kuzatish	Masalan, diabetga moyil bemorlarga maxsus parhez rejasini bepul taqdim etish; homilador ayollarga temir preparatlari bepul berish.
7. Tezkor chora-tadbirlar	Kasallik aniqlanganda karantin va dezinfeksiya tadbirlarini o'tkazish	Masalan, maktab sinfida gripp aniqlansa, sinfni vaqtincha onlayn darsga o'tkazish va xonani dezinfeksiya qilish; bozorda salmonellyoz aniqlansa, shu kuni mahsulot laboratoriyadan tekshiriladi.
8. Aholiga ma'lumot berish	Sog'liqni saqlashda axborot tarqatish va ogohlantirish	Masalan, mahalla guruhida Telegram orqali "ichak kasalliklari mavsumida qo'lni yuvish qoidalari" infografikasini ulashish; tibbiyot xodimlari maktablarda gigiyena bo'yicha jonli seminar o'tkazish.
9. Malakali kadrlarni tayyorlash	Epidemiolog va sanitariya shifokorlarining doimiy malaka oshirish kurslari	Masalan, yosh shifokorlar uchun mobil o'quv dasturi yaratish, unda real kasallik holatlari va amaliy yechimlar bo'yicha test topshiriqlari beriladi.
10. Uzoq muddatli monitoring va tahlil	Statistik ma'lumotlarni yig'ish va natijalar asosida yangi strategiyalar ishlab chiqish	Masalan, oxirgi 5 yil davomida yurak-qon tomir kasalliklari sonining o'sishi bo'yicha grafiklar tuzilib, profilaktika dasturi qayta ishlab chiqiladi.

XULOSA

Tibbiyotda kasalliklarni oldini olishning epidemiologik aspektlari va profilaktika tadbirlari amaliy jarayonlarda juda katta ahamiyatga ega. Chunki kasallik yuzaga kelganidan keyin davolash katta xarajat, ko‘p vaqt va kuch talab qilsa, uning oldini olish ancha samarali va tejamkor bo‘ladi. Amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, aholi o‘rtasida muntazam skrining tekshiruvlari, emlash tadbirlari, gigiyena qoidalariga qat’iy rioya etish, sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish, xavf guruhlarini erta aniqlash va tezkor epidemiologik choralar ko‘rish orqali ko‘plab yuqumli va yuqumsiz kasalliklarning oldi olinadi.

Profilaktika sohasi faqat shifokorlar faoliyati bilan cheklanib qolmaydi, balki maktab, mahalla, ishlab chiqarish korxonalari va jamoat tashkilotlari ishtirokida amalga oshirilishi zarur. Shu tarzda tibbiy xizmat samaradorligi ortadi, aholining sog‘lomligi ta’minlanadi va kasalliklarning tarqalish darajasi sezilarli darajada kamayadi.

Demak, tibbiyotda kasalliklarni oldini olish bo‘yicha amaliy chora-tadbirlarni tizimli ravishda amalga oshirish sog‘lom jamiyatni shakllantirishning eng muhim omili hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Yarmuxamedova N. A. va boshqalar. Epidemiologiya. Harbiy epidemiologiya. Yuqumli kasalliklar epidemiologiyasi. Samarqand: Tibbiyot Ko‘zgusi, 2021. E-library SamMU
2. Mirtazayev O. M. Harbiy epidemiologiya. Toshkent: Ijod-Press, 2019. E-library SamMU
3. Y. Fayziyev, X. Fayziyeva. Epidemiologiya va tibbiy parazitologiya. — (Elektron nashr) uzsmart.uz
4. Salimova Sarvinoz Sarvar qizi, Yermanov Rustam Temirovich. “Qizamiq kasalligi epidemiologiyasi va profilaktikasi.” TADQIQOTLAR.UZ, 2024. scientific-jl.org
5. Sh. A. Jurayev. “Samarqand viloyatida suvchechakning klinik-epidemiologik xususiyatlari va profilaktikasi.” Doktor axborotnomasi, Samarqand davlat tibbiyot universiteti, 2025. sammu.uz